

9310

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK
UPPSALA

—
Landsmålsarkivet
—

Flädingland

Arbråsn

Nordin - Grip, J., 1935.

Några anteckningar med bedning
av ULMA:s fögel. 1482 Matordning
och bordsseder

Uppgift om meddel. se fögel. 1481. acc. 9309.

1 + 16 bl. 4°

9310

1857

Några anteckningar om

Matordning och bordsseder

Hälsingland, Arbrå socken. 1935.

J. Nordin-Grip.

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935

HLS. ARBRÅ

Frgl. M 82

Matordning.

Vanlig tid.

kl. 5. Uppstigning.

frukost / kl. 7

mörnmål ² kl. 12. senare kallat middag.

aftvöl ³ kl. 4.

kvällsmål ⁴ kl. 8.

"Mörnmål -- äta mörnmål är så att säga ett ordspråk, det var det egenliga målet."

Jonas

Medd.: ~~Anders~~ Ersson Björk, Wallsta .

- 1. frukost
- 2. mörnmål
- 3. aftvöl
- 4. kvällsmål

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
 HLS. ARBRA
 Frgl. M 82

ordning

Matsedlar.

I.
Vanlig tid.

<u>Frukost</u> kl .	7.	frukost
Middag kl.	12.	midå
Aftvöl kl.	4.	åftvöl
Kvällsmål kl.	8 .	kvålsmåå

Till kvällsmål vattgröt och tjoskmjölå , till lördågskvållar korngrynsgröt.
 Till söndågsmornar vispgröt.

Medd.: Anna Eriksson , f. 1861.

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
 HLS. ARBRÅ
 Fåå. M 82

Måltidsordning.

Hälsingland

Arbrå sn.

I.

Vanlig tid.

- Kl. 7 --- frukost. (frukost)
- " 11. --- morgonmål senare -middag (morgonmål)
- " 4 --- aftvard (aftvard)
- " 8 kvällsmål. (kvällsmål)

Slätter.

Gick ut kl . 12 --1. Det var mörkt på morgnarna , så att vi hade stickbloss och lyste oss med. Berodde på , om vi hade utslogar² , då måste vi opp så tidigt. Innan vi gick ut , fick vi en smörgås och lite brännvin . Kvinnfolkene drack brännvin också . (På kalas , så sätt dom på e sia , det skulle skickas brännvi³ brännvin dit en pyts brännvin och koppar tå selver.⁴)

Kl. 6 --- frukost.

Matordningen i ävrigt tämligen lik som vanlig tid.

Medd.: Brita Olsson , Lillhaga , 100 år.

1 stickbloss . 2 utslög-ar . 3 köp = turbon 4 selvar .
(här)

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
 HLS. ARBRÅ
 Fgl. M 82

Matordning i PellPers i Vallsta.

I.
Sommaren.

Frukost kl. 7.

(frukost)

Mörnmål kl. 11-12.

(mörnmål)

Aftvöl kl. 4. (Vikring.)

(aftvöl)

Kvällsmål kl. 7

(kvällsmål) II.

Vinter.

På vintern åt dom bara tre gånger.

Frukost.

(frukost)

Mörsmål.

(mörsmål)

Kväller

(kväller)

Men ibland åt man Aftvöl också på vintern , då hade man bara gröt till kväll.

Hade man däremot ingen Aftvöl , var det lagad mat till kvällen , i. ex.
strömming och poteter.

Hedd. Olle Eriksson , Omkring 75 år , f. i Vallsta , nu boende i Söderala
komministergård. (1935.)

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
HLS. ARBRÅ
Fgl. M 82

Slätter.

frukost kl.6--7.

Maten togs med till utägorna , när man hade slätter där. Oftast var det rå sill, skuren i halvor med ättika på.

mörnmål kl.11.

aftvöl kl.4.

kvällsmål kl.8.

Jonas
Medd.: ~~Anders~~ Ersson Björk, Wallsta.

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935

HLS. ARBRA

Frgl. M 82

II.
Slätter.

Man gick ut kl .1. Mat : smörgås , ost , kaffe.

Frukost kl. 8. (frukost)

Poteter , strömming , ost , tjockmjölk (att äta ur fat efteråt.)

Middagkl. 1. (mida)

Aftvöl kl. 5. (aftvöl)

Palt , tjockmjölk , smörgås. (palt - smörgås.)

Kvällsmål kl. 8.
Vattgröt , tjockmjölk . (vattgröt , tjockmjölk.)

Jag minns inte att de hade aftvöl om vintern , men gubben min har varit med om det.

Medd.: Marta Andersson Tall , 75 år.

UIMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
HLS. ARBRÅ
Frdl. M 82

Slätter.

Ut kl.. 2. 2. Tog sig litet mat , rågbulla , sup.

Frukost kl. 6. (fräckost)

Mörnmål -- det är middag . Man skulle vila middag före maten , medan Hö skulle torka . Kl. 11 åt man. (mönmä))

Aftvöl kl. 4(ungefär.)

Torrkött , mjukbulla , speckefläsk.

åftvöl
törjtöt, mjukbulla, speckefläsk.
kvällar

Kvällar kl. 8.

Gröt , tjockmjölk , kallskål. (kallskål när konene var i boene.)

gröt, tjockmjölk, kallskål.

Medd. : Karin Björk, Vallsta, f. 1868

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935

HLS. ARBRÄ

Frgl. M 82

Matsedlar.

Middagar.

Söndag.

Kött , poteter samt kokning , dvs. ärtvälling , kål eller
soppa.

Måndag.

På måndag värmdes man opp kokningen från söndagen till middag.

Tisdag.

På tisdag hade man endra (- endera) klympvälling eller rotvä
välling.

Onsdag ?Torsdag .

Inte ärtvälling , den hade man på söndagar.

Medd.: Brita Olsson , 100 år.

Matsedlar.

Hälsingland

ARBRA sn.

Frukost : *frukost*
 1. Strömning och poteter. 2. Eller pölsa 3. , fläskbit (om dom hade) 4. palt .

Mjölk : sätte mjölk i en ^{5.}träkopp på bordet den ^{ur}söp dom med sked allihop.

6. I stället för enbart mjölk , kunde man äta Bärmos och mjölk . I ett fat blandades m mjölk och sur lingonsylt - bärmos. " Det skulle vara goa mjölk på mosen , så hon int' ^{7.}yste , det var inte så ^{8.}goale (- lätt --billigt.) för dom som ska ^{9.}hälla , mosen var tjock på den tin också . "

10. Strömningen stektes på glöa , ~~men la~~ man strömningen mella tunnbrö och åt potäter lammä (- tillsammans) och åt en smörgås efter .

Till mjölken och bärmoset åt man också potäter , varm potatis , som man kramade ur i munnen. Denna potatis äts , även om man ätit strömning och potatis till för- rätt.

Medd.: Brita Olsson , Lillhaga , 100 år.

1. strömning 2. poteter 3. pölsa 4. palt 5. träkopp =
 träskäl. 6. bärmos o mjölk. 7. ysta - ysta. 8. goale.
 9. hälla 10. glö-a. 11. lammä.

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
 HLS. ARBRA
 Frgl. M 82

Bröllop.

" " ^{1.} ^{2.}
Stordan kallades vigselfdagen och middagen stormålet.

Då skulle man ha kokning : ^{3.} kål eller ^{4.} ärtvälling .

^{5.} ^{6.} ^{7.}
pepparrotskött med sås till opplagt på ett tennfat.

^{8.}
Kokat fläsk opplagt på ett tennfat med sinap till.

^{9.} ^{10.}
Fiksoppa , kokad på vatten , russin , svisker och

^{11.} ^{12.}
blåbär oppi . Smälte på med vetmjöl och hov i sirap .

^{13.} ^{14.}
Vidare tårta och ostkaka .

Prästen och herrskap fick dricka ur selverkuppar , de andra ur samma kärl , en dreckskanna med pip.

Medd. Brita Olsson , 100 år.

1. stördän. 2. stormål-r. 3. kål. 4. ärtvälling
5. pepparrotsgöt 6. sås-sås-n-såsar ~ såsana.
8. sinap = senap. 9. fiksoipa. 10. sviska-or.
11. blåbär. 12. smälta-på. 13. tögta. 14. ostkaka

Barnsölsmat. (bägsmat)

Man gick med fiksoppa^{1.} eller dricksvälling^{2.}; mest det senare. Den vällingen skulle vara särskilt fin, man koka' opp dricka och hade i smältning^{3.} men i stället för ibättat bröd hade man skorpor^{4.}. Sådana bakades aldrig i hemmen utan köptes från Söderhamn eller Huddiksvall eller från någon av de städer man besökt besökte under marknaderna.

Medd. : Brita Olsson, 100 år.

1. fiksöpa. 2. dricksöling. 3. smältning =
avredning. 4. sköpa-r

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
HLS. ARBRA
Fngl. M 82

1. Äta med vid stora bordet fick karlarna , leijfolket och gärdhjonerna ,
2. pigene fick sätt sä ve borde , om dom var ute i arbete , matmora skull pass o
3. opp. Barene fick också äta med.

5. Många läste för mat , men inte hårt , en del glyker i maten dir
rekt, bara öser i sä.

6. Man hade gröten på bordet i ett fat och mjölka i ett annat fat ,
men sen hade dom den i träkoppar en för var och en som satt och åt.

7. Så började man ha trätallrikar och öste opp maten på . Varsin kniv o
och sked hade man , de lågo i en skedkorg , som stog under bordet mellan målen .
8. Var och en slickade av sin sked , torkade av den sedan på stäcktröja och kastade
ner den i skedkorgen.

Medd. Marta Andersson Tall , 75 år.

1 leijfolk 2. gärdjon 3. pigor-pigorna. 4. bönder
5. glyker --; n. ob. = glupa. 6. träköp = träskål.
7. skedkorg-ar. 8. stäcktröja = kort tröja.
(till 2 = fattighjon, en gingo på gärdjon = en viss
del av sockeren, bestämd för ett visst fattighjons
underhåll.)

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
HLS. ARBRÅ
Frgl. M 82

Landsm. Uppsala. 9310
I. Nordin-Grip. 1935
ARBRÅ, HÄLS.

Om kvinnfolkens plats vid bordet.

På kalas sätt kvinnfolkene på e sia åv borde',
dom skecka kring en pyts brännvin och köppar tå selver åt dom.

På förjulsvintern feck inte kvinnfolkene sitta te bords mä karlane, när det var aftv81, då skull pigene sitta och spinna . Dom bruka slakta mycke , så dom hadd mycke kött, bruka skära och lägga fram kött och e smörgås. Men te bords hade dom strömming och poteter.

Hedd.: Brita Olsson, 100 år.

1. s_ita - s_ot - s_öta . 2. g_eka . 3. köppar 4. s_elver
5. aftv81.

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
HLS. ARBRÄ
Frgl. M 82

Landsmålsarkivet Uppsala. 9310
I. Nordin-Grip. 1935
ARBRA, HÄLS.

1. Man åt med träskeer, på kalas hade dom målskeer (målade skedar.) me
 2.
 3. men den målninga smaka' det int' nå åv. sen har dom gjort målskeer också, men
 4. men den målninga har det smaka åv. Det fanns skeer med roser på eller ock var
 5. dom bara gul.

Man åt ur stenfat och gulfat, dom var gläsera' inna. Så hade man träkoppar
 6. kopparfat och tenntallrikar 7. men inte tenntallrikar i förstön, dom var nog
 8. snäll 9., men dom skulle hållas ve' makt och skuras. Annars hade vi stentall-
 10. rikar, små som hanna 11. 12. dom varst svarst i hetvattne, såg stygg och gammelakti
 13. aktin ut. Bara på kalasene hade dom poslin, men sluteligen börja' dom göra
 14. 15. 16. gulfat gul både uta och inna. 17. 18.

Medd.: Brita Olsson, 100 år.

18 poslin

Landsmålsarkivet Uppsala. 9310
 I. Nordin-Grip. 1935. ARBRÅ
 HÅLS.

1. träskeer - rr. 2. målskeer - målskeer - rr. 3. målning-a f.
 4. gulfat. 5. stenfat. 6. träkoppar = träskäl (större
 eller mindre.) 7. kopparfat = fat av ler gods.
 8. kopparfat. 9. tenntallrik. 10. förstön = i förstöre
 11. snäll = vacker. 12. hållas. 13. handen. 14. svart =
 svart. 15. hetvattne. 16. stygg = ful. 17. gammelaktig = gammal.

Var och en hade sin sked . Man hade märke på skeden, åtminstone husbonden och mera stadigvarande medlemmar av hushållet.

Man skulle "hålla skedgång" ², det var när ett helt bordslag ³ sått och åt gröt och mjölk eller supan, då skulle dom ta varsingång ur fatet, så dom feck lika mycket. (Marta Andersson Tall.)

Med att komma ur skedgång menades att någon tog flera gånger än en annan, så att den jämna växlingen av skedtag blev avbruten.

All mat som äts med sked, kallades skedmat. ⁴ Sådan serverades ur stenfat, eller ur skålar, de kallades köppar. ⁶

Efter maten ~~slicade~~ ⁷ man av sin sked och lade den i skedkorgen, ~~man hären s~~ även stucket in den ovanför endörr eller innanför en sparre i taket.

Landsmålsarkivet Uppsala. 9310
I. Nordin-Grip. 1935. ARBRÅ
HÅLS.

1 gē-a.
2 hē-a gēgōya. 3. bōglāj ~ bōllāj. 4 gē-māt
5. stēnfāt. 6 kōp. 7 gē-kōp.

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
HLS. ARBRÅ
Frgl. M 82

Om bordsseder.

Jag bodde ett tag i Unnersvik, (förut kapellförsamling under Arbrå), Där
i gården , jag bodde, satte käringa grötgryta på stabben och sytte mjölkfate
själv. (syta - hålla i knäet) Gubben satt sä på en stol , det var bara gubben
och käringa , -- och dom åt annvar gång, ur grötgryta och ur mjölkfate.
Käringa slicka gröttöra och satt opp a på hälla . (Då stog konene strax
bakom och sket, så det pjaska.)

I en gård i Koldemo var mora och dotra hemma ensamma, när jag
kom in. Då satt dom ve gröten. Käringa sytte grötfate och dotra sytte mjölkf
fate. Men den där käringa var född dalkulla.

När dom åt gröt och mjölk , tog dom först gröt på skea , tog a
sent inni mun och släta tell gröten, så det int skull bi grötbitar i mjöl-
ka . Sen doppa dom skea i mjölka . Så gjord dom allihop.

Medd.: Marta Andersson Tall, 75 år , Koldemo.

1. Unnersvik. 2. grötgryta. 3. stabben - n = luggkub-
ben, som hade sin bestämnda pläs vid spisen. 4. syta.
annvar = varannan. 7. gröttöra. 8. hälla = hällen ovanför spisen.

ULMA 9310. I. Nordin-Grip. 1935
HLS. ARBRÅ
Frgl. M 82

Landsmålsarkivet Uppsala. 9310
I. Nordin-Grip. 1935. ARBRÅ
HÅLS.